

Tolna megyei "Balassa János" Kórház, Szekszárd

A kórházgazdaságtani feladatok számítógépes szervezésének alapja

Kajári Ferenc, Köröstyös Vince és Sülyi József

1.1. A kórház fogalma és célja

A kórház egészségügyi intézmények és szolgálatok rendszere. Az egészségügyi intézmény olyan szervezeti egység, amely az egészségügyi ellátás meghatározott részét végzi egy meghatározott területen.

Egészségügyi hálózat, vagy szolgálat egyforma munkát végző, de más-más területeken működő szervezetek összessége. Tehát a kórház fogalma alatt az előbbieket szerint bizonyos elv alapján, meghatározott cél érdekében szabályozott tevékenységek integrált formális intézményét értjük.

Az egészségügy célja az egészség megőrzése, a beteg ember teljes meggyógyítása. A kórházi integráció céljának e társadalmi célhoz kell igazodni, e társadalmi cél megvalósítását kell megkísérelnie.

A kórházi integráció célja összefoglalva tehát egy célhierarchia felépítése nélkül - az emberek egészségének megőrzését,

- a betegségek korai felismerését,
- az egészségre ártalmas környezet hatásos feltárását,
- a beteg gyógyítását,
- a beteg egészségi állapotának munkaképességének helyreállítását,
- a beteg állapotának javítását, munkaképesség megtartását,
- az élettartam maximális meghosszabbítását,
- a gyógyíthatatlan betegek életük végéig történő ápolását,
- rehabilitációt, gondozást

foglalja magába. A kórház másodlagos céljai közül az egyik legfontosabb a kórházgazdálkodási elvek megvalósítása.

1.2. A kórházi gazdálkodás fogalma és célja

A kórházi gazdálkodás három alapvető elemet foglal magában. El-

sősorban biztosítani kell a szorosan vett egészségügyi-szakmai ellátáson túl a beteg gyógyulásának feltételeit. Ez a tevékenységcsoport az ún. hotelszolgálati tevékenység, amely az életszinvonalnak megfelelő, a gyógyulást elősegítő körülmények megteremtését, az ezzel kapcsolatos igények lehetőleg minél magasabb foku kielégítését célozza.

Másodszor. A kórházi gazdálkodás tárgyát képezi a kórházfenntartás, üzemeltetés. Ezzel a megjelöléssel összegezhetjük mindazon tevékenységeket, amelyek arra irányulnak, hogy a kórháznak, mint munkahelynek működéséhez a dologi feltételeket biztosítsa, valamint a gyógyító és kiszolgáló személyzet munkavégzéséhez megfelelő körülményeket teremtsen.

Harmadszor. A kórházi gazdálkodásnak ki kell terjednie a kórházfejlesztésre, amely jelenti egyrészt a - magas szintű orvosi ellátás, gyógyítás hatékonyságának növelése érdekében végzett - korszerű orvosi berendezések, gyógyászati segédeszközök beszerzését, valamint az elhelyezési épületek, egyéb egészségügyi és kisegítő munkahelyek korszerűsítését, másrészt pedig a gyógyításban közvetlenül résztvevők tudásának, felkészültségének növelését, az ehhez szükséges felszerelésekkel, berendezésekkel együtt.

Mivel a kórház hierarchikus szervezet, ahol a különböző tárgyú döntések más-más döntési pontokon születnek, a fent említett három feladattal kapcsolatos tevékenységre vonatkozó döntési jogkörök a szervezeti vezetésben résztvevők közötti munkamegosztás alapján vannak elosztva.

A három feladat egyidejű és azonos mértékű megoldása korlátokba ütközik. Tárgyalásunk szempontjából a legfontosabb korlát: a pénzügyi források meghatározottsága, amely - költségvetési szervről lévén szó - mindennél számottevően gátolja az esetleges realizálási, fejlesztési törekvéseket. Köztudomású - ezért bővebb taglalást nem is igényel -, hogy egy bruttó rendszerben gazdálkodó költségvetési szerv - amely saját bevételeit, amik nem számottevőek, nem használhatja fel kiadásai teljesítésére - meghatározó pénzügyi függőségi viszonyban van az őt finanszírozó szervtől - amely amellet, hogy a szakmai felügyeletet is ellátja felette - az illető intézmény bevételeinek egyedüli és kizárólagos engedélyezője.

Tehát az adott nagyságu, engedélyezett pénztömeg - költségvetési nyelven szólva előirányzat - felhasználásával kell az intézménynek biztosítani a szakmai feladatok és az egyéb, gazdálkodás tárgyát képező feladatok megoldását.

1.3. A célhierarchia felállítása

Az imént elmondottak bizonyítják azt, hogy egyszerre minden téren nem lehet megfelelő előrehaladást elérni. Ennek következtében az intézet vezetése kijelöli, és a kórházpolitika rangjára emeli az elérendő célok egymásutániságát. Felvetődik a kérdés, hogy minek alapján történik a célok rangsorolása? Általában a sürgősen kielégítendő, halaszthatatlan feladatok megoldását próbálják a meglévő kerettel összehangolni. Következik ebből, hogy többnyire az egyes területeken mutató aránytalanságok felszámolására, az ellátáson belül bizonyos foku nivellálásra van szükség, ettől eltérő módon, tehát nem tűzoltómunkára emlékeztető fontossági sorrend kijelölésére kevés helyen, majdnem kizárólag csak új létesítmények esetén találkozhatunk. Így sajnos elmarad egy gazdaságossági szempontokat is figyelembevevő, a mindenkori döntéshozókészítést megkönnyítő célhierarchia felállítása, amelynek következtében a kórházgazdálkodással összefüggő döntések, intézkedések az adott költségvetési év időtartamát tekintve merevek, hosszabb távon pedig többségükben alkalomszerűek, ad hoc jellegűek.

Hogy egy célhierarchia felállítását milyen gazdaságossági döntések segíthetnék elő, ehhez milyen közgazdasági megfontolásokra van szükség, továbbá, hogy ebben a munkában a számítógép hogyan és milyen mértékben használható fel - ezekkel a kérdésekkel szeretnénk a teljesség minden igénye nélkül a következőkben foglalkozni.

2. A kórházi gazdálkodás céljainak kijelölése és az ezzel szemben támasztott kettős követelmény

2.1. A jelenlegi helyzet

Népgazdasági szinten a költségvetés kiadási oldala külön csoportként tartalmazza az egészségügyre fordítható pénzösszeget. Jellegét tekintve ez a kiadás karitatív, amelynek nagyságát szociálpolitikai megfontolások szabják meg, gazdaságossági vizsgálatok nem befolyásolják, nem támasztják alá nagyságát. Az intézeteknek az egészségügyi tárca és/vagy a helyi szakosított államigazgatási szervek bocsátják rendelkezésükre a gazdálkodás tárgyát képező pénzügyi eszközöket.

A gazdálkodó joga, hogy forrásként ezeket felhasználja és ennek igénybevételével lássa el a funkcióját, és kötelessége, hogy a felhasználásról számot adjon annak, akitől ezt a javadalmat kapta.

Mivel egy közepes nagyságu intézménél is több millió forintról van szó, nem szükséges bizonygatni annak fontosságát, hogy a számadás hitelessége érdekében rendkívül fontos a precíz nyilvántartás. A javadalomból azonban csak meghatározott célcsoportokra, meghatározott összeget, pontosan annyit lehet fordítani, amennyit "megterveztek" és jóváhagytak. Ennek a finanszírozási-felhasználási mechanizmusnak merevsége nem képezi megítélésünk és vizsgálatunk tárgyát.

Az intézmények gazdálkodási döntéseit alapvetően a pénzforgalmi szemlélet jellemzi, ugyanis a bevétel és kiadás kategóriái játszanak benne lényeges szerepet. Ezt tényként kell elfogadni, így a szervezési és számítógépes feldolgozási munkák során sem szabad szem elől téveszteni. Első feladatként tehát meg kell elégeni egy olyan célkitűzés megvalósításával, amely nyomonköveti és rögzíti a felhasználások alakulását. Ennélfogva egy adatfeldolgozási rendszert kell megteremteni, amely egyelőre az intézményvezetés számára közvetlen uton nem szolgáltat információt, csupán a számviteli adminisztráció részére jelent - munkájukat elősegítő, megkönnyítő - szolgáltatást. Ez a feldolgozás mind a felhasználó, mind a szervező számára hasznos. A felhasználó részleges tehermentesítése mellett alkalom nyílik egy olyan adathalmaz gyűjtésére, amelynek megléte a szervezési munka egy későbbi fázisában - az információrendszer kialakításánál - hasznosnak bizonyul.

A legkézenfekvőbb és legcélszerűbb a feldolgozásokat a költségvetés nem-rendjének megfelelő csoportosításban elvégezni. Ezáltal biztosíthatók egyrészt a költségvetési beszámoló elkészítéséhez szükséges adatok, másrészt pedig egy későbbi cél - a költséggazdálkodás megteremtése - számára szükséges adat állomány.

2.2. Alapvető kórházgazdasági feladatok

Eddig bevételről, kiadásról beszéltünk. Ahhoz azonban, hogy gazdasági döntéseket hozzunk, ez korántsem elégséges. Egyetlen alapelvet kell elfogadnunk, amelyre már utaltunk. A kórház elsődleges célja, hogy az intézménybe került beteget meggyógyítsák. Hogy hogyan, milyen módszerrel - ez orvosi, szakmai kérdés, ugyanakkor nem hanyagolható el az sem, hogy mennyiért gyógyítanak. Annak a kérdésnek megválaszolásában, hogy mennyiért lehetne gyógyítani, nagy segítséget jelenthet a számítógép igénybevétele.

Végső célunk az, hogy meg tudjuk állapítani, hogy egy beteg gyógyítása, vagy gyógyítási kísérlete mennyi elven és holtmunka ráfordítást igényelt, tehát egy beteg számláját össze tudjuk állítani. A költség tehát - amellyel való gazdálkodást feladatunként említettünk - egy termék, jelen esetben egy szolgáltatás eleven és holtmunkaráfordításainak pénzben kifejezett összege. Könnyű belátni, hogy a jelenlegi költségvetési hitelszemléletű gazdálkodás nem alkalmas arra, hogy az eleven és holtmunkaráfordításokat elkülönítse és mintegy utókalkulációt végezzen. Egy közgazdaságilag is helytálló mérőszámrendszer kidolgozása esetén viszont az egészségügyi hatékonyság fogalma is értelmezhetővé válik.

2.4. A számítógép igénybevételének indokai, felhasználásának lehetőségei

A számítógép igénybevétele az adatfeldolgozási rendszer létrehozásakor az alábbi érvek miatt indokolt:

- 1) Rendszeresen, azonos időközönként kell a felhasználónak szolgáltatni az adatokat.
- 2) Nagy tömegű adatok feldolgozása szükséges az igényelt szolgáltatás biztosítása érdekében. A feldolgozások jellegétől függően több ezer, illetve több tízezer adat feldolgozása történik havonta.

Indokolja a számítógépes feldolgozást továbbá az is, hogy a feldolgozásoknak közös jellemzőik vannak. A feldolgozások közötti kapcsolatot magában hordja az eddig vázolt, később elérendő célok megvalósításának lehetőségét. Megfelelő adatstruktúrák létrehozásával és kezelésével létrehozható egy olyan információrendszer, amely az intézeti vezetés számára, annak döntéseihez szükséges információt szolgáltat. Lehetővé válik, kiemelt területek gazdasági mutatószámainak vizsgálata. Képzelnünk el pl. egy olyan mátrixot, amelynek oszlopai a gazdálkodás tárgyát képező, a költségvetési nemrendnek megfelelő csoportosításában tartalmazza a kiadásokat, és amelynek sorai a felhasználás helyét mutatják a következő bontásban:

- 1) Gyógyító osztályok.
- 2) Gyógyítást elősegítő funkcionális munkahelyek (labor, gyógyszer-tár, stb.).

- 3) Egyéb kisegítő munkahelyek (mosoda, varroda stb.).
- 4) Igazgatási, adminisztratív munkahelyek.

Ilyen strukturával már megközelítettük azt a célt, hogy az eszközölt kiadásokat a felmerülésük helyén költségként mutassuk ki. A további finomítást számviteli előírásokkal, jogszabályokkal számoló matematikai modellek felhasználásával végezhetjük. Idősorok elemzésével olyan kiemelt jelentőségű területen, mint pl. a gyógyszergazdálkodás szintén hasznos információkat lehet szolgáltatni.

A továbbiakban néhány konkrét feldolgozásról szeretnénk beszélni, amelyek részét képezik a kórház gazdasági alrendszere szervezésének.

3. A jelenleg végzett gazdasági feldolgozások

A kórház gazdasági alrendszere négy moduljának szervezésével kezdtük feladatunk megoldását, amelyet az Egészségügyi Minisztérium jelölt ki számunkra, és amelynek egyik pontja: a kórház valamennyi költséghelyére kiterjedő gazdasági-pénzügyi adatnyilvántartás és feldolgozás programjainak kidolgozása - hatékonysági mutatók képzésére alkalmas módon. Munkánk végzéséhez R-10-es számítógéppel rendelkezünk, a szervezési megoldásoknál ennek lehetőségeit kell figyelembe vennünk. A modulokban jelentkező főfeladatokat külön programrendszerek oldják meg. Munkánk végzésénél azonban mindig figyelembe kell vennünk a kórház szakmai és gazdasági vezetésének igényeit, amelyek megszabják tennivalóink irányát.

A bér- és létszámgazdálkodási modulban három alapvető feladatot kívánunk megoldani. A kórház-rendelőintézeti egység valamennyi munkavállalója személyi és béradatainak nyilvántartása, ezen adatok karbantartása. Ezt a célt szolgálja a személyi törzsfile létrehozása, amely diszkré telepített.

A bérügyviteli tevékenységek közül a legfontosabb, a bérek és illetmények számfejtése sajnos nem végezhető nálunk, ezt központilag, a területileg illetékes Illetményhivatal végzi. Így csak a bérfeladást és az illetményfizetések előtti címlétevezést tudjuk végezni.

A gazdálkodás szempontjából leglényegesebb feladat a béralaptervezet, amelyet szintén ennek a modulnak szervezése során kívánjuk megoldani.

A következő modulban három programrendszerrel oldjuk meg az anyag- és fogyóeszközgazdálkodással kapcsolatos feladatainkat.

Az első programrendszer az anyagok, és a raktáron lévő fogyóeszközök, készletek és ezek forgalmával kapcsolatos munkát végzi. Az egyes programok végzik a készletekben - a tárgyhavi forgalom miatt - bekövetkezett változások nyilvántartását, a készletfile karbantartást, elvégzik a főkönyvi feladást, tájékoztatnak a készlet-számlák forgalmáról, a felhasználásokról, elkészítik a szállításokról, eladásokról a szintetikát, valamint a raktárforgalmi lista elkészítésével lehetőséget nyújt a folyamatos ellenőrzés elvégzésére.

A másik programrendszer a munkahelyi készletek alakulását, a munkahelyeken lévő fogyóeszközökben bekövetkezett változásokat dolgozza fel, elvégzi a jogszabályok előírta módon ezen készletek értékbeni nyilvántartását és karbantartja az árakat.

A göngyölegekkel kapcsolatos feldolgozást is külön végezzük, tekintettel arra, hogy a göngyölegek nyilvántartása és kezelése számviteli előírásokban külön szabályozott.

Szervezés alatt áll, és a közeljövőben kívánjuk beindítani a gyógyszergazdálkodással kapcsolatos feldolgozásokat. Ez a modul a gyógyszergazdálkodás különös jelentőségére és fontosságára való tekintettel túl azon, hogy hagyományos feldolgozást is igényel, készletmodellt is kell, hogy tartalmazzon.

Megkezdtük az előkészületeket az állóeszközgazdálkodás moduljának szervezéséhez. Az állóeszközök a kórházi vagyon jelentős hányadát képviselik, és mivel a kórházban túlnyomórészt nagyértékű, és első-sorban gyors erkölcsi avulásnak kitett gépek, berendezések és felszerelések vannak, az ezekkel való gazdálkodás számítógépes elősegítése új, bonyolult feladat elé állít.

A jövőben még meg kívánjuk oldani a kórházélelmezési, szállítási és egyéb kisegítő üzemek gazdálkodási moduljának szervezését.

